

*Відгук опонента
Голови спеціалізованої
вченої ради ДФ 64.051.045
Мелещенко І.С. [підпис]
14.10.2021*

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 64.051.045

Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків

ВІДГУК

опонента, декана факультету іноземної філології, доктора філологічних наук,
доцента, професора Макарук Лариси Леонідівни
на дисертацію Мелещенко Ольги Олегівни на тему
«Дискурсивні стратегії англomовного політичного твітінгу Дональда Трампа:
когнітивний мультимодальний аналіз»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія

Актуальність теми дисертації. Сучасні лінгвістичні пошуки поступово увиразнюються на теренах України за рахунок появи розвідок, у фокусі яких перебувають не лише вербальні, а й невербальні засоби. На превеликий жаль, останнім, протягом тривалого часу дослідники відводили другорядну роль, а подекуди й зовсім ігнорували їх, залишаючи осторонь, оскільки не вважали комунікативно значущими. Відновлення справедливості відбулося нині, в цифрове століття, коли вони отримали цілком новий статус і стали повноцінними засобами, наявність яких не можливо недооцінити.

Завдяки такому усвідомленню їхньої беззаперечної повноцінності з'явилася закономірна потреба в переосмисленні усталених алгоритмів аналізу й необхідності залучення тих методик, якими зрідка послуговувалися дотепер, але завдяки яким лінгвістика сьогодення набуває нових вимірів, породжуючи численні дослідницькі грані, що видаються доволі продуктивними та багатообіцяючими. Очевидним винуватцем змін у царині філології є, поза сумнівом, цифронізація суспільства, що кардинально трансформувала арсенал

засобів, які використовують під час комунікації, впевнено перетворюючи ледве уявне на дійсне, а ірреальне на повсякденне. Враховуючи це, дисертація Мелешенко О. О. є однією з перших наукових продуктів означеного ракурсу, що відповідає викликам сьогодення й **найактуальнішим** тенденціям інноваційних пошуків, та є апріорі актуальною і перспективною.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій.

Докладне ознайомлення з дослідженням Мелешенко О. О. дає підстави стверджувати, що авторка вміє професійно осмислювати та аналізувати як теоретичні, так й ілюстративні джерела, якими вона послуговувалася під час роботи над обраною темою, оскільки дисертація має логічну структуру, послідовний виклад, чітке аргументування як здобутків лінгвістів, які більшою чи меншою мірою висвітлювали обраний вектор, так і власних спостережень і висновків, сформульованих на підставі докладного й ретельного аналізу ілюстративного матеріалу, актуалізованого в твітері. Зауважимо, що теоретико-методологічна база дослідження представлена вичерпно.

Список опрацьованих дисертанткою теоретичних джерел становить – 349, серед яких 147 зарубіжних, що свідчить про обізнаність дисертантки з сучасними тенденціями філологічних пошуків як на теренах України, так і за її межами. Матеріалом дослідження слугували 2000 твітів з твітер-акаунту Д. Трампа @realdonaldtrump, у період перебування Д. Трампа на посаді Президента США у 2017 – 2021 рр.

Достовірність висновків та об'єктивність одержаних результатів з урахуванням достатнього обсягу фактичного та ілюстративного матеріалу забезпечує вагома методологічна база. Використання комплексної методики дослідження, що ґрунтується на здобутках прагмалінгвістики й дискурсології, лінгвосеміотики, лінгвосинергетики, теорії гумору та інтертекстуальності, лінгвоперсонології, когнітивної лінгвістики, теорії концептуальної метафори і метонімії, мультимодальної лінгвістики та стилістики тощо, дало змогу успішно розв'язати поставлені завдання. Використані у роботі методи уможливили формулювання переконливих висновків та чітких орієнтирів нових розвідок.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше розроблено теоретико-методологічні засади системного когнітивно-мультимодального аналізу дискурсивних стратегій політичного твітінгу Д. Трампа як жанру політичного інтернет-дискурсу і як мультимодального (гіпер)тексту. Це уможливило побудову ієрархічної структури дискурсивних стратегій і субстратегій політичного твітінгу; встановлення моно- (вербальних) й мультимодальних (вербально-візуальних) риторичних технік раціонального, емотивного, волітивного й сугестивного комунікативного впливу, які є засобами об'єктивації дискурсивних субстратегій; розкриття інтерфейсу мультимодальних семіотичних ресурсів в політичному твітінгу Д. Трампа.

У першому розділі *«Теоретичне підґрунтя дослідження дискурсивних стратегій англomовного політичного твітінгу Дональда Трампа»* обґрунтовано теоретичні основи дослідження; з'ясовано когнітивні, соціально-інтерактивні та семіотичні ознаки політичного твітінгу, як жанру політичного інтернет-дискурсу і як мультимодального (гіпер)тексту; вибудовано ієрархію дискурсивних стратегій політичного твітінгу Д. Трампа; встановлено та описано риторичні техніки комунікативного впливу як інструментів реалізації комунікативних намірів президента, які вмотивовують його дискурсивні стратегії.

У другому розділі *«Методологія дослідження дискурсивних стратегій англomовного політичного твітінгу Дональда Трампа»* викладено алгоритм дослідження; окреслено методи дослідження дискурсивних стратегій англomовного політичного твітінгу Дональда Трампа; встановлено моно- (вербальні) й мультимодальні одиниці аналізу, обґрунтовано поняття, які є необхідними для їхнього розуміння, а також висвітлено етапи дослідження.

Третій розділ *«Мономодальні (вербальні) дискурсивні стратегії англomовного політичного твітінгу Дональда Трампа»* присвячено аналізу мономодальних (вербальних) засобів втілення риторичних технік раціонального, емотивного, волітивного й сугестивного впливу, які слугують реалізації

мономодальних (вербальних) дискурсивних стратегій політичного твітінгу Дональда Трампа.

У четвертому розділі **«Мультиmodalні (вербально-візуальні) дискурсивні стратегії англomовного політичного твітінгу Дональда Трампа»** здійснено аналіз мультиmodalних (вербально-візуальних) засобів втілення риторичних технік раціонального, емотивного, волітивного й сугестивного впливу, які слугують реалізації мультиmodalних дискурсивних стратегій політичного твітінгу Дональда Трампа. У цій частині також розглянуто мультиmodalні тропи й інтерфейс взаємодії різних семіотичних модусів у реалізації цих дискурсивних стратегій.

Дисертантка успішно досягнула поставленої **мети**, що полягала у виявленні особливостей реалізації дискурсивних стратегій англomовного політичного твітінгу Д. Трампа, з'ясувавши конститутивні ознаки політичного твітінгу Д. Трампа як жанру політичного інтернет-дискурсу; виокремивши конститутивні ознаки політичного твітінгу Д. Трампа як моно-/мультиmodalного тексту у структурі інтернет-гіпертексту; побудувавши ієрархічну структуру глобальної дискурсивної стратегії політичного твітінгу Д. Трампа на основі виявлення комунікативних намірів суб'єкта глобальної й локальних дискурсивних стратегій та субстратегій; обґрунтувавши типологію моно- й мультиmodalних риторичних технік як інструментів об'єктивації дискурсивних субстратегій політичного твітінгу Д. Трампа; виявивши моно- й мультиmodalні засоби втілення риторичних технік у політичному твітінгу Д. Трампа; встановивши специфіку інтерфейсу семіотичних ресурсів у мультиmodalних риторичних техніках політичного твітінгу Д. Трампа. Результати наукового дослідження узагальнено у висновках, які підтверджують висунуту гіпотезу.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено в 13 публікаціях авторки, які не є тотожними за змістом. Зокрема, авторкою опубліковано 2 статті в зарубіжних виданнях, 4 у фахових виданнях України,

7 тез доповідей у матеріалах міжнародних наукових конференцій. Апробацію результатів дисертації здійснено під час виступів на різних наукових заходах.

Побажання та дискусійні зауваження до змісту дисертації. Ураховуючи викладене вище, маємо всі підстави задля того, щоб кваліфікувати дисертацію Мелешенко О. О. як ґрунтовне дослідження, підготовлене відповідно до вимог, що відповідає належному рівню та філологічним викликам сьогодення. Акцентуючи увагу на актуальності обраної теми, новизні й переконливості висновків та високому науковому й філологічному рівнях її підготовки, виникає кілька питань та зауважень, на які дисертантка зможе відповісти під час дискусії:

1. У дослідженні дисертантка стверджує, що «...твітінг Д. Трампа втілюється такими семіотичними модусами: 1) **вербальним**: а) **зображально-вербальним** – набірним текстом; б) **графічно-вербальним** – специфічною графічною репрезентацією письмового мовлення; 2) **візуальним** (visual mode): а) **зображальним**, який включає статичні зображення (інфографіку та фотографії) та динамічні зображення (анімовані зображення формату.gif); б) **зображально-невербальним**, який охоплює кінесичні й проксемічні комунікативні компоненти, які містять фотографії людини» – с. 47.

На с. 72 у тому ж ракурсі Ольга Олегівна зазначає таке: «*Екстралінгвальна інформація*, що конститує референтну ситуацію, **постачається** (не зовсім зрозуміло – Макарук Л. Л.) візуальним модусом, а саме: а) зображальним (статичні й динамічні зображення); б) зображально-невербальним (кінесичні й проксемічні комунікативні компоненти як елементи зображення людини)».

На с. 172 читаємо: «Окрім вербальних засобів, глобальний комунікативний намір адресанта ... втілюється і візуальними засобами комунікації, а саме зображеннями, які включають інфографіку і фотографії, і невербалікою – кінесикою і проксемікою». Неодноразово дисертантка у роботі послуговується під час аналізу й такими одиницями: *вербальне емотивне зараження vs мультимодальне емотивне зараження (чи логічним є використання терміну «зараження»?* – Макарук Л. Л.), *графічне виділення, візуальне декларування, мономодальні vs мультимодальні одиниці аналізу*. Ураховуючи наведені вище

терміни, якими оперує Мелешенко О. О., проведена диференціація не зовсім правомірна, оскільки усі засоби, незалежно від їх природи є візуальними. Зображальні одиниці також візуальні, тому чи виправданим є поділ на зображальні та зображально-невербальні засоби, якщо зображення є невербальними апріорі, і, у більшості випадків, мультимодальними. Як трактує дисертантка термін *невербальний*? Чи поділяє підходи зарубіжних дослідників та вважає, що не слід використовувати кілька термінів на позначення одного поняття? У цьому самому контексті слід звернути увагу й на те, що мономодальних засобів / текстів фактично не існує. Навіть мінімальна зміна графічного оформлення тексту призводить до мультимодальної репрезентації інформації. Як відомо, під час спілкування ми послуговуємося засобами різних семіотичних систем (на с. 92 про це пише дисертантка), щоправда не уточнює якими саме. Уважаємо слушним зауважити, що сукупність алфавітних позначок є окремою знаковою системою. Це саме стосується і знаків пунктуації, діакритиків, цифр, типографічних знаків тощо. Не зрозуміло, чому дисертантка не розмежовує понять *вербальні*, *невербальні* та *паравербальні*, хоча й згадує останні (с. 33 та с. 51). У роботі є усі підстави говорити про паравербальні складники (див. праці Hartmut Stöckl), оскільки чимало уваги приділено шрифтовим варіаціям (зміні кеглю, його насиченню, додатковим можливим ефектам) та вкрапленням знаків інших семіотичних систем (@; & тощо), які також дають можливість говорити про мультимодальність. Це проілюстровано у роботі низкою переконливих прикладів:

1. “We are going to WIN the 2020 Election, BIG! #MAGA” – с. 90.
2. “On this day of prayer, we once again place our hopes in the hands of our Creator. We give thanks for this wondrous land of liberty, & we pray that THIS nation – OUR home – these United States – will forever be strengthened by the Goodness and the Grace & the eternal GLORY OF GOD!” – с. 140.
3. “The failing @nytimes writes false story after false story about me” – с. 158.
4. “The “Fakers” at CNN, NBC, ABC & CBS have done so much dishonest reporting that they should only be allowed to get awards for fiction” – с. 158.

5. *The Fake News Washington Post, Amazon's "chief lobbyist," has another (of many) phony headlines, "Trump Defiant As China Adds Trade Penalties"* – с. 159.

2. У роботі Мелешенко О. О. використовує низку методів, які уможливили розв'язання завдань та досягнення мети. Однак постає питання чому дисертантка у процесі здійснення полівекторного аналізу вербально-невербальних комплексів та паравербальних ресурсів окрім тих методів, якими вона послуговувалася, не залучала методи, релевантні для дослідження мультимодальної інтеракції, запропоновані зарубіжними та вітчизняними дослідниками (Jewitt C. Bezemer J., O'Halloran K. L. *Introducing Mutimodality*. London : Routledge, 2016. 232 p.), а саме: соціально-семіотичний, системно-функційний, конверсаційний, геосеміотичний, мультимодально-етнографічний, мультимодальний корпусний аналіз, мультимодальний рецепційний аналіз, метод візуального синтаксису та графічної композиції? Вважаємо, що в роботі слід також було б апелювати до мультимодальної стилістики (дисертантка гіперпрофесійно описує засоби, що входять до її арсеналу, але жодного разу чомусь не згадує її та не зазначає її у практичній цінності розвідки та в теоретичному значенні (Nørgaard N. *Multimodal Stylistics of the Novel. More than Words*. Routledge, 2020. 358 p.). Це безпрецедентно вписується в досліджувану проблематику, що й видається особливо слухним для багатьох аналізованих фрагментів. Апелюючи до гіпертексту, слід було б і враховувати напрацювання у сфері мультимодальної та візуальної грамотності, які справедливо набувають особливої популярності в останні роки.

3. Викликає також сумнів можливість екстраполяції усіх запропонованих *принципів координації, субординації, ідентифікації, контрадикції* проф. Солощук Л. В. (Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі. Харків: Константа, 2006. 300с.), зокрема на мікро- та макрорівнях, якщо ця ґрунтовна і шанована праця, присвячена дослідженню вербальних та невербальних засобів, однак виключно їх графічній репрезентації без урахування ілюстративних компонентів зображального характеру. Висловлене міркування підтверджує таке: «Під макровзаємодією вербальних і

невербальних компонентів комунікації ми розуміємо такий тип взаємодії, який конструюється діалогічними репліками, структура котрих є **повністю сформованою за допомогою невербальних компонентів комунікації**» с. 85 та «Мікровзаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації відбуваються коли вони поєднуються **в межах однієї репліки**, структура якої в такому разі складається з вербальних і невербальних компонентів» с. 92. Як бачимо, йдеться про діалогічне мовлення та репліки й виключно невербальне спілкування у випадку макровзаємодії.

4. Не зрозуміло чому підрозділ 1.1 містить лише один абзац, хоча загального тексту є більше, ніж достатньо. Робота вміщує 37 рисунків. Вочевидь, частину також слід було б додатково представити й у додатках, оскільки їх загалом проаналізовано аж 2000, що підтверджує валідність результатів. На с. 69 дисертантка веде мову про стилістичні засоби і прийоми, які розглядає на всіх рівнях, у тому числі й, за її словами, на «фонетичному (алітерація, наголос, що передається у твітах за допомогою графічного виділення)» – с. 69. Вочевидь, що йдеться не про усне, а про писемне мовлення (однак у роботі знаходимо опозицію: письмова мова та усна мова с. 45, що є радше технічним недоглядом), тому тут слід говорити про графічний рівень. Цікаво було б дізнатися чи, на думку дослідниці, варто розрізняти мовленнєві, комунікативні та дискурсивні стратегії (с. 48), чи не слід вдаватися до тавтології, якщо говорити про етимологію цих одиниць.

Викликає також сумнів обрана у роботі термінологія та окремі фрази, якими впевнено оперує дисертантка, чи відповідають вони літературним нормам української мови та метамові дослідження, зокрема: *риторична техніка доведення* та *емотивного зараження*, *руйнування* іміджу політичних опонентів (с. 141), *кваліфікаційні* прикметники, іменники, дієслова; *поведінка текстів*, с. 40; *вбирання і трансформація інших текстів*, с. 42; *семіотичні модуси щільно пов'язані* с. 94, *структура іміджу Трампа* с. 126 тощо.

Хотілося б також почути що дисертантка розуміє під *логограмами* с. 40; *бімодальністю*, *ритуалізованими твітами*, *якісним та кількісним аналізом*

с. 141, констативним типом речення с. 154, вербальним модусом твіту, представленим третьою клаузою складного речення (WE ADDED 2.5 MILLION) с. 196.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Здійснений аналіз дисертації свідчить, що її авторка, Мелешенко Ольга Олегівна, слідувала принципам академічної доброчесності, оскільки цитовані джерела мають коректні покликання на список використаних праць та джерел ілюстративного матеріалу. Крім того, непрямі цитати, твердження, ідеї та розробки, які належать іншим авторам також мають відповідні покликання на опрацьовані Ольгою Олегівною ресурси. Всі результати роботи є новими, вони отримані авторкою самостійно. Висловлені вище міркування не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не впливають на новаторський підхід та загальне позитивне враження від роботи та не піддають сумніву її новизну. Сформульовані дисертанткою висновки слугують підґрунтям для подальших розвідок і засвідчують, що обрана тематика є на часі. Уцілому рецензована дисертація свідчить, що її авторка має ґрунтовну лінгвістичну компетентність та ерудицію, на високому рівні аналізує, обґрунтовує й вмотивовує обрані підходи, висловлюючи при цьому свої міркування, пропонуючи нові підходи до розв'язання поставлених завдань, тим самим генеруючи й формуючи нові аспекти наукових пошуків.

Загальні висновки. Дисертаційна робота Мелешенко Ольги Олегівни є ґрунтовним завершеним дослідженням, в якому належним чином висвітлено теоретичне підґрунтя та всебічно обґрунтовано практичне застосування результатів, що вичерпують перелік означених дисертанткою завдань. На підставі цього отримано нові, науково осмислені лінгвістичні дані, що мають суттєве значення для подальшого розвитку мультимодальних студій, як на теренах України, так і за її межами.

Дисертаційна робота Мелешенко О. О. «Дискурсивні стратегії англомовного політичного твітінгу Дональда Трампа: когнітивний мультимодальний аналіз» за змістом, структурою та оформленням відповідає спеціальності 035 – Філологія з галузі знань 03 – Гуманітарні науки та вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 року № 40 та «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 року № 167 зі змінами, а її авторка, Мелешенко Ольга Олегівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор, доцент
кафедри прикладної лінгвістики,
декан факультету іноземної філології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Лариса МАКАРУК

Підпис Макарук Л. Л. засвідчую
Вчений секретар

ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету

Лариса СЕМЕНЮК

